

Prostitutie is anders

AUTEURS Rob van den Hazel en Sybil van Oijen

FOTOGRAFIE Wikimedia

De morele aspecten en taboes die prostitutie omgeven, maken dat het fenomeen moeilijk juridisch te vatten is. Maar tegelijkertijd maakt het 'anders zijn' wel dat het een boeiend onderwerp is voor mensen uit de wereld van bestuur, beleid en wetenschap.

In de jaren zestig introduceerde de filosoof Michel Foucault het begrip heterotopie. Dit betekent letterlijk 'andere plaats'. Hij gaf hierbij voorbeelden als sauna, museum, bibliotheek, gevangenis en park. Allemaal plaatsen die 'anders zijn' dan de 'gewone' gebieden waar mensen wonen en werken. Ze doorbreken de dagelijkse ruimte niet alleen in fysieke zin maar kennen ook een ander regime dan die dagelijkse ruimte. Er vinden afwijkende gebeurtenissen plaats met soms eigen voorschriften en regels. Het gedrag dat we in een sauna normaal vinden kan niet op straat en hoe de relaties tussen gevangenen zich ontwikkelen wijkt behoorlijk af van het dagelijks leven buiten de gevangenis.

Heterotopie

Foucault noemt het niet als zodanig, maar het red-light-district is zeker te karakteriseren als heterotopie. Bijzondere ruimtes die het alledaagse doorbreken door hoe ze eruit zien en wat er gebeurt, bijvoorbeeld de Wallen in Amsterdam, het Zandpad in Utrecht of de voormalige tippelzone aan de Keileweg in Rotterdam. De plekken zijn afwijkend door het soort activiteiten die er plaatsvinden, door de mensen die er rondlopen, en door het (onzichtbare) illegale regime dat het functioneren van deze gebieden in belangrijke mate bepaalt. Ondanks de bemoeienis van de overheid.

Veel sterker dan de fysieke plekken maakt de aanwezigheid van prostitutie als activiteit dat de plekken als afwijkend worden ervaren. Het meest duidelijke voorbeeld is wel de Europalaan in Utrecht. Deze weg wordt overdag gebruikt door de leveranciers, werknemers en klanten van bedrijven die er gevestigd zijn. 's Avonds is de weg het domein van de straatprostituees. De fysieke situatie verandert feitelijk niet, maar in de beleving van het gebied zijn de veranderingen dramatisch. Door de aanwezigheid van de prostituees transformeert een gewone straat in een straat die om een andere houding vraagt, en waar je niet zomaar even doorheen loopt of rijdt. Dit omdat je het als

vervreemdend en beangstigend kan ervaren, of natuurlijk omdat je er niet gezien wilt worden. Het is dus niet zozeer het fysieke 'anders zijn' van een gebied als de Wallen, maar wat er gebeurt dat zorgt voor een andere beleving. En dat kan natuurlijk niet los gezien worden van het fenomeen prostitutie, de sociale taboes waarmee dit omgeven is en hoe we met het verschijnsel omgaan. Ontkennend, afkeurend, maar ook spannend en intrigerend.

Ontkennen, gedogen, verbieden, reguleren

De geschiedenis laat zien dat het 'anders zijn' van prostitutie de gemeedren al eeuwenlang bezighoudt. Er zijn cycli te onderscheiden waarin het fenomeen achtereenvolgens wordt ontkend, gedoogd, aanvaard, gereguleerd, verboden en uiteindelijk weer ontkend. In de eerste eeuwen na Christus werd het afgedaan als zondig en verwerpelijk. In de late middeleeuwen werd erkend dat prostitutie binnen een samenleving niet kon worden uitgebannen. De Italiaanse filosoof en theoloog Thomas van Aquino vergeleek prostitutie met de mestvaalt bij een paleis: Zonder de mestvaalt zou het paleis vervuild raken, zonder prostitutie zou de wereld vervuild raken met sodomie. Vanuit het idee dat het een noodzakelijke zonde was, werd getracht wanorde en criminaliteit die -naar het oordeel van de gevestigde orde- samenhangen met de aanwezigheid van stadsbordelen, tegen te gaan.

Zedelijke hervormingen zorgden er eind 16e eeuw voor dat openbare prostitutie werd afgeschaft. Na verloop van tijd werd het weer oogluikend toegestaan. In de negentiende eeuw volgde een korte periode van legalisering, onder andere omdat men dacht dat de uitbreiding van geslachtsziekten op die manier kon worden tegengegaan. Prostituees werden geregistreerd, medisch gecontroleerd en hun bewegingsvrijheid werd aan banden gelegd. Dit leidde er toe dat prostituees zich aan controles probeerden te onttrekken, bijvoorbeeld door hun beroep ook buiten de bordelen voort te zetten.

Met name vanuit protestants-christelijke hoek ontstond eind negentiende eeuw weer verzet. Dit leidde in 1911 tot de invoering van zedelijkheidswetgeving waarbij een landelijk verbod op het exploiteren van bordelen werd ingevoerd. Prostituees- en niet de prostituanten- werden gezien als de personen die afkeurenswaardig gedrag vertoonden. Het idee bestond dat een religieuze heropvoeding nodig was om

Advertenties in telefooncel

hen de mogelijkheid te bieden hun 'zondig bestaan' af te zweren. Het prostitutieverbod zorgde echter wederom voor een toename van clandestiene bordelen en ook de straatprostitutie nam toe. De seksuele revolutie en de economische vooruitgang hebben er in de jaren zeventig van de vorige eeuw vervolgens toe geleid dat de seksindustrie een aanzienlijke schaalvergroting doormaakte.

Deze uitbreiding bracht ook een groeiende vrouwenhandel, onvrijwillige prostitutie en prostitutie door illegalen en minderjarigen met zich mee. Dit vroeg om een effectief optreden dat werd bemoeilijkt door het bordeelverbod. Het besef dat prostitutie moest worden aangemerkt als een maatschappelijke realiteit werd uiteindelijk politiek dusdanig breed gedragen dat in 2000 het algemeen bordeelverbod en het verbod op souteneurschap (vooralsnog) definitief uit het Wetboek van Strafrecht werden geschrapt.

Prostitutie is en zal waarschijnlijk altijd een lastig vraagstuk blijven. Bij het basisidee van beleidsmakers dat prostitutie door wetten en regels goed te reguleren is, kunnen immers wel wat kanttekeningen geplaatst worden. Of systemen nu vanuit de zorg voor de maatschappelijke gezondheid opgezet werden, uit angst voor wanorde en onveiligheid, of vanuit de zorg voor de individuele prostituee, het bleken altijd tijdelijke vormen van regulering te zijn. Wat sterk meespeelt zijn de morele aspecten en de taboes die het fenomeen prostitutie omgeven. Deze maken het dat het onderwerp als fysieke maar vooral als 'mentale heterotopie' moeilijk juridisch te vatten is.

Tegelijkertijd maakt het 'anders zijn' het tot een onderwerp dat velen uit de wereld van bestuur, beleid en wetenschap boeit, misschien wel juist dankzij deze worsteling.

De brede variëteit van artikelen in deze speciale uitgave van AGORA onderschrijft dit.

Twee bijdragen gaan in op de ruimtelijke aspecten. Volgens Aalbers en Deinema hebben het verbod op prostitutie in 1911 en de legalisering in 2000 opmerkelijke overeenkomsten opgeleverd voor wat betreft de ruimtelijk-seksuele ordening in Nederland. Zij beschrijven hoe het beleid deconcentratie in de hand kan werken, uitgewerkt aan de hand van het Amsterdamse Plan 1012, waarmee het Amsterdamse gemeentebestuur probeert de prostitutiebranche in het postcodegebied 1012 (ruimtelijk) beheersbaar te maken.

In 'Luxeprostitutie in de Europese hoofdstad' wordt beschreven hoe er door de groei van de internationale dienstensector in Brussel een nieuwe afzetmarkt voor de seksindustrie is ontstaan die een nieuwe 'prostitutie-geografie' creëerde. Omdat deze nieuwe bedrijfstak, vooral internationaal is georganiseerd en zich afspeelt in het verborgene hebben beleidsmakers er tot op heden weinig aandacht voor.

Vanuit een beleidsmatige invalshoek wordt in 'Prostitutie en beleid, een ongemakkelijke relatie' beschreven dat het opheffen van het bordeelverbod niet in alle gevallen even succesvol is geweest. Er worden vraagtekens geplaatst bij het effect van een nieuwe ronde van regels en verfijndere wetgeving zoals die nu ter besluitvorming ligt.

Bestuurlijk gezien is Marijke Vos, vanuit haar functie als wethouder Zorg in Amsterdam, een voorstander van de legalisering van prostitutie.

Regulering zorgt volgens haar voor transparantie. Tegelijkertijd benadrukt ze dat prostitutie geen normaal vak is, het risico op psychische en/of lichamelijke schade bij sekswerkers groot is en dat je als overheid een taak hebt hen bij te staan bij het weerbaarder maken.

De noodzaak van dat laatste wordt duidelijk uit de bijdrage 'Verdreven naar de rafelrand'. Hierin wordt geschetst hoe het Antwerpse prostitutiebeleid maakte dat de straatprostituees in een steeds kwetsbaardere positie zijn gekomen. Ze zijn verdreven naar uithoeken van de stad, verdwenen achter telefoonnummers en in de illegaliteit beland.

Een heel andere vorm van 'onbedoelde' effecten van het beleid komt naar voren in 'De choreografie van de verleiding'. Het optreden van politie en justitie in Manchester maakt dat mannelijke prostituees bij het werven van klanten ingenieuze choreografieën bedenken die hen in staat stellen discreet en min of meer buiten het blikveld van rechtshandhavers te opereren.

Rob van den Hazel en Sybil van Oijen zijn beiden werkzaam bij Seinpost Adviesbureau. Zij hebben advies gegeven over de samenstelling van de artikelen in dit themanummer.

Literatuurselectie

Cauter, L. de (2004) De capsulaire beschaving, Over de stad in het tijdperk van de angst. Rotterdam: NAI-uitgevers.

Mens, L. van (1992) Prostitutie in bedrijf, Organisatie, management en arbeidsverhoudingen in seksclubs en privéhuizen. Delft: Eburon.

Ministerie van Binnenlandse Zaken (2008) Conceptwetsvoorstel regulering prostitutie.

Oijen, S. van (2004) Beschrijving juridisch instrumentarium ter regulering prostitutie na opheffing van het bordeelverbod. Nijmegen: KU.

Parrinder, G. (1980) Sex in the world's religions. Oxford: University Press.

Roos, Th. A. de, R. Haveman & A.L.J. van Strien e.a. (1999) Seks, Zeden en Strafrecht. Gouda: E.M. Meijersinstituut, Quint.